

J. VAN DER HOEVEN;

GESCHETST DOOR

D. L U B A C H.

Voor het laatst plaatsen wij in dit Album en het Bijblad daarvan een paar opstellen van J. VAN DER HOEVEN. Weinig tijd voor zijn dood door hem vervaardigd, leveren zij het bewijs voor zijne hooge ingenomenheid met dit tijdschrift en met de strekking er van, eene ingenomenheid, die trouwens genoegzaam gebleken is uit zijne steeds ijverige medewerking. Een beknopt levensbericht van onzen overleden medearbeider zal, vlei ik mij, den lezers van het *Album der Natuur* niet onwelkom zijn.

JAN VAN DER HOEVEN werd den 9den Februarij van het jaar 1801 te Rotterdam geboren. Zijn vader was ABRAHAM VAN DER HOEVEN, zijne moeder MARIA VAN VOLLENHOVEN. In 1819 vertrok VAN DER HOEVEN naar de Leidsche hoogeschool, waar hij zich op de natuurkundige wetenschappen, meer bepaaldelijk op de dierkunde, en voorts op de geneeskunde toeleigde. Den 9den November 1822 werd hij tot doctor in de wis- en natuurkunde, den 11den Junij 1824 tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd, en na een kort oponthoud te Parijs vestigde hij zich in het laatstgenoemde jaar als praktiserend geneesheer te Rotterdam.

Hier vond hij al dadelijk aanleiding om te volharden in de beoefening der natuurwetenschappen, daar hem het lectoraat in de natuurkunde bij het Bataafsch genootschap voor proefondervindelijke wijsbegeerte werd opgedragen. Weldra zou hij zich echter aan die wetenschappen, bijzonder aan zijn lievelingsvak: de dierkunde, geheel kunnen wijden. Immers in 1826 werd hij tot buitengewoon hoogleraar bij de wis- en natuurkundige faculteit te Leiden benoemd, welke betrekking hij aan-

nam en die hij den 10den September 1835 met het gewoon hoogleeraar-ambt verwisselde. De beschikbare ruimte en ook de aard van dit tijdschrift laten niet toe hier te treden in eene uitvoerige beschouwing van de verdiensten van J. VAN DER HOEVEN omtrent de wetenschap, die hij beoefende en leerde, noch ook om eene volledige lijst te geven van zijne geschriften. Het zij genoeg te zeggen, dat zijne wetenschappelijke verdiensten niet alleen in ons vaderland, maar in geheel Europa door de grootste zoölogen van onzen tijd werden erkend en hoog gewaardeerd. Van het uitstekende drietal zonen van A. VAN DER HOEVEN en M. VAN VOLLENHOVEN was hij het voorzeker, wiens naam in de geleerde wereld het meest beroemd is geworden.

Wat VAN DER HOEVEN'S werken aanbelangt, zoo verdient daaronder in de allereerste plaats genoemd te worden zijn *Handboek der dierkunde*, dat in 1827 begonnen en in 1833 voltooid werd en waarvan later (1849—1855) eene tweede uitgave het licht zag. Die tweede uitgave werd door dr. F. SCHLEGEL, broeder van den Leidschen hoogleeraar H. SCHLEGEL, en den beroemden R. LEUCKART, hoogleeraar te Giessen, in het Hoogduitsch vertaald en door den laatsten vermeerderd met eenige bijvoegsels en aanmerkingen, betrekking hebbende tot de ongewervelde dieren. Die bijvoegsels en aanmerkingen werden door den zoon van den hoogleeraar VAN DER HOEVEN, den toenmaligen kandidaat in de geneeskunde J. VAN DER HOEVEN, JSZ., thans med. doctor te Rotterdam, in het Nederlandsch overgebracht. Eene Engelsche overzetting van VAN DER HOEVEN'S *Handboek* door prof. CLARK verscheen in 1856—1858. Hoe zeldzamer aan een Nederlandsch werk, aan een handboek vooral, de eer van eene overzetting in eene vreemde taal te beurt valt, met des te meer zekerheid kan men uit het medegedeelde besluiten tot de voortreffelijkheid en de degelijkheid van VAN DER HOEVEN'S boek, dat dan ook, mijns inziens, hoe het later ook meer en meer verouderen moge — het onvermijdelijke lot van alle leer- en handboeken, — steeds als een klassiek monument van onze wetenschappelijke literatuur zal worden beschouwd. Tot eene juiste beoordeeling er van moge nog dit dienen, dat men verkeerd zou doen het te beschouwen als een handboek voor eerstbeginnenden, — dáárvoor is het volstrekt ongeschikt, — noch ook als een leerboek voor meergevorderden, dat het gebruik van andere leerboeken overbodig zou maken. Het voornamelijk doel van den schrijver was een overzicht te geven van het geheele

dierenrijk, dat de natuurlijke verwantschappen daarin, niet alleen tusschen de grootere hoofdafdeelingen, klassen en orden, maar ook tusschen de familiën en geslachten in het licht stelde, een boek, geschikt om, bij het bestuderen van de verschillende diervormen, steeds onder het bereik der hand gehouden en geraadpleegd te worden.

Een tweede hoofdwerk van VAN DER HOEVEN verscheen in 1864; het is zijne *Philosophia zoologica*, waarvan het denkbeeld en de titel door de *Philosophia botanica* van LINNAEUS aan de hand waren gegeven. Dit uitstekend boek geeft een algemeen wijsgeerig overzicht van de dierkundige wetenschap en verzekert evenzeer als het handboek der dierkunde, — op den langen duur welligt nog meer, — den schrijver eene eervolle plaats onder de zoölogen der negentiende eeuw.

Bij deze beide voorname werken zouden een groot aantal geschriften en opstellen van meerderen of minderen omvang moeten worden gevoegd, die door VAN DER HOEVEN, 't zij afzonderlijk, 't zij in werken van genootschappen en in tijdschriften in het licht gegeven zijn, b.v. zijne verhandelingen over de kleursveranderingen van den Chamaeleon, over de Limulen, over de Lemuriden of *Prosimii*, over de anatomie van *Nautilus Pompilius*, over *Menobranchus* enz. enz. Vele kleine opstellen, uittreksels, boekaankondigingen, werden door hem geplaatst in den *Konst- en Letterbode*, waarvan hij het ophouden steeds betreurde, als zijnde het 't eenige tijdschrift in ons land, geschikt tot het opnemen van kleinere mededeelingen van natuurwetenschappelijken aard, — later in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde*.

Met zekere voorliefde legde zich VAN DER HOEVEN toe op *Anthropologie*, door hem liefst *Natuurlijke geschiedenis van den mensch* geheeten. Niemand heeft dan ook tot dus ver bij ons in dat vak meer en beter geleverd dan hij, getuigen zijne Bijdragen tot de natuurlijke geschiedenis van den Negerstam, zijn *Catalogus craniorum*, o. a. door den beroemden cranioloog J. BARNARD DAVIS op hoogen prijs gesteld, en onderscheidene opstellen in de verschillende tijdschriften verspreid.

Het populariseren der wetenschap — het populariseren namelijk in dien zin en voor die personen, welke ook het Album der Natuur bedoelt en op het oog heeft, — lag geheel in den geest van J. VAN DER HOEVEN.

Een aantal opstellen in dit Album getuigt dit en niet minder zijne nieuwe bewerking van het werk van UILKENS: *De Volmaaktheden van den Schepper in zijne schepselen verheerlijkt*. Ook gaf VAN DER HOEVEN in

1836 eene *Beknopte handleiding tot de natuurlijke geschiedenis van het dierenrijk* uit, waarvan hij in 1864 eene nieuwe bewerking onder den titel van *Leerboek der dierkunde ten dienste van het middelbaar onderwijs* het licht deed zien. Dit boek is, mijns inziens, wat den eigenlijken inhoud aangaat, geheel in harmonie met het doel, dat men zich bij het middelbaar natuurhistorisch onderwijs voorstellen moet. Het zoude daarvoor zeker meer worden gebruikt, indien niet de schrijver bij het zamenstellen er van dezelfde orde had gemeend te moeten volgen, die hij voor zijn handboek gekozen heeft. Het Handboek klimt van de allereenvoudigste grondvormen (infusorien) tot de meest zamengestelde (de zoogdieren) op, en deze wijze van behandeling is voor een boek als dit welligt ook de beste. Voor een leerboek echter ten dienste van beginnende beoefenaren der dierkunde en van de zoodanigen, die slechts de meest onmisbare notien van die wetenschap verlangen magtig te worden, schijnt mij, op grond van mijne ondervinding, de tegenovergestelde weg, het voortgaan van het meer bekende tot het minder bekende, de gemakkelijke en natuurlijkste te zijn.

Ik heb dat punt meermalen met VAN DER HOEVEN zelven besproken; hij bleef echter steeds bij zijne opinie, dat de door hem gevolgde methode voor ieder geval de eenige goede was.

J. VAN DER HOEVEN was een man van uitgebreide algemeene kennis en belesenheid, ook buiten den kring der natuurwetenschappen. Hij was een man van klassieke vorming en behoorde tot het steeds minder wordende getal derzulken, die zoodanige vorming bij zich zelven en bij anderen op prijs stellen en hoog waarden.

Dat VAN DER HOEVEN lid was van een aantal geleerde genootschappen, zoo buiten- als binnenlandsche, kan uit het reeds gezegde gemakkelijk worden opgemaakt. Wij zullen die genootschappen niet optellen en voegen hier slechts bij, dat hij ridder was van den Nederlandschen Leeuw, van den Zähringer Leeuw van Baden en kommandeur van de Orde van de Poolster.

J. VAN DER HOEVEN behoorde niet tot die menschen, die vreemden spoedig tot zich aantrekken en weldra met hen gemeenzaam worden. Maar die hem leerde kennen, moest, al verschilde hij ook op onderscheidene belangrijke punten met hem in opinie en opvatting, hem achten en hoogschatten om zijn waarlijk edel, voor al wat waar, goed en schoon is openstaand en innig godsdienstig gemoed. Nu ik van zijn

godsdiensdigen zin spreek, kan ik niet voorbij hier aan te merken, dat het hem steeds hinderde en verontwaardigde, wanneer hij op stouten toon hoorde beweren: dat de natuurkundige ontdekkingen de zoogenaamde moderne wereldbeschouwing noodzakelijk maken. Tegen die stelling — die trouwens meer door specialisten, veel minder door mannen van algemeene en uitgebreide natuurwetenschappelijke vorming wordt aangekleefd, — verzette hij zich steeds, ook door de aanhangers er van op mannen als FARADAY, VAN BENEDEN, DE LA RIVE en zoo vele anderen te wijzen. „Maar,” schreef hij mij eens: *„ces gens là sont incurables !”*

Hij was den 24sten Mei 1826 gehuwd met ANNA VAN STOLK, die hij overleefd heeft. In het laatst van het vorig en het begin van dit jaar werden zijne ademhalings-organen vrij sterk aangetast; hij begon tevens te verzwakken en te vermageren. Dit werd niet beter toen zijn schoonzoon, dr. HOEKEMA KINGMA, wien hij zeer hoog achtte en lief had, hem door den dood ontviel. Vooral klaagde hij over slapelooze nachten. In de eerste helft van Februarij scheen zich eenige beterschap op te doen, althans wat de hoest enz. aanbelangt; maar de hoop op herstel, waartoe dit welligt aanleiding geven mogt, bleek weldra ijdel te zijn; de verzwakking en uitputting namen hand over hand toe, en op den 10den Maart maakte de dood een einde aan VAN DER HOEVEN's leven.

Die hem persoonlijk mogten kennen en waarden, betreuren zijn verlies. Moge dit korte opstel er iets toe bijdragen om hem ook door anderen zóó te doen schatten, als hij verdient.
